

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНИЙ ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
«КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ВАДИМА ГЕТЬМАНА»**

ЗЕЛЕНСЬКИЙ АНДРІЙ ВІКТОРОВИЧ

УДК 336.02:332:338.43

**ФІНАНСОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ АГРАРНОГО СЕКТОРУ
ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ**

Спеціальність 08.00.08 – Гроші, фінанси і кредит

АВТОРЕФЕРАТ

дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата економічних наук

Київ – 2016

Дисертацією є рукопис.

Роботу виконано на кафедрі фінансів ДВНЗ «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана» Міністерства освіти і науки України, м. Київ.

Науковий керівник: кандидат економічних наук, доцент
Бадида Марія Петрівна
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»,
доцент кафедри фінансів і банківської справи

Офіційні опоненти: доктор економічних наук, професор,
академік НААН України,
заслужений діяч науки і техніки України
Дем'яненко Микола Якович
Національний науковий центр
«Інститут аграрної економіки»,
завідувач відділення фінансів, обліку та інвестицій

кандидат економічних наук, доцент
Чепка Вікторія Віталіївна
ДВНЗ «Київський національний економічний
університет імені Вадима Гетьмана»,
доцент кафедри корпоративних
фінансів і контролінгу

Захист відбудеться «26» травня 2016 року о 12⁰⁰ годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 26.006.04 ДВНЗ «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана» за адресою: 03680, м. Київ, проспект Перемоги, 54/1, ауд. 203.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці ДВНЗ «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана» за адресою: 03113, м. Київ, вул. Дегтярівська, 49-г, ауд. 601.

Автореферат розісланий «26» квітня 2016 року.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради,
кандидат економічних наук, професор

Поддєрьогін А.М.

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. В умовах інтеграції України до світового економічного простору аграрний сектор є однією з пріоритетних та стратегічно важливих галузей національної економіки. Аграрна галузь України забезпечує 12% валового внутрішнього продукту, 22% зайнятості населення та 38% вартості експорту. Водночас сучасний стан аграрного сектору характеризується наявністю проблем, що викликані специфікою сільськогосподарського виробництва та зумовлені сезонністю виробництва, великою залежністю від природно-кліматичних факторів, нестабільністю цін на аграрну продукцію, недостатньою інвестиційною привабливістю галузі, складністю залучення кредитних ресурсів. Сталий розвиток аграрного сектору економіки України значною мірою залежить від ефективності аграрної політики і належної участі держави в її формуванні та реалізації. В умовах обмеженості бюджетних ресурсів особливого значення набуває необхідність активізації механізму державного регулювання економічних процесів, що реалізується методами правового, адміністративного та фінансово-економічного впливу. Ключове місце в державному регулюванні економіки займають методи фінансового регулювання, які включають використання інструментів бюджетної, податкової, митної, грошово-кредитної, цінової та інвестиційної політики. Тому дослідження фінансового регулювання аграрного сектору економіки набуває особливого значення, з огляду на обмеженість фінансових ресурсів сільськогосподарських підприємств, тенденцію до скорочення бюджетних видатків на розвиток галузі, загострення соціально-економічних проблем внаслідок політичної та економічної нестабільності в країні та інтеграцію України до світового економічного простору.

Дослідження проблематики державного регулювання економіки та формування регулюючої фінансової політики знайшли своє відображення у публікаціях класиків економічної науки Ш. Бланкарта, С. Брю, Дж. Б'юкенена, С. Вітте, Р. Дорнбуша, Дж. Кейнса, А. Лаффера, К. Макконела, А. Маршалла, Д. Рікардо, П. Самуельсона, А. Сміта, Дж. Стігліца, С. Фішера, М. Фрідмана, Дж. Хікса, Р. Шмалензі. Значний внесок у дослідження теоретичних і практичних засад фінансового регулювання соціально-економічних процесів здійснили вітчизняні науковці М. Александрова, В. Базилевич, О. Василик, В. Геєць, А. Даниленко, В. Зимовець, М. Крупка, В. Лагутін, С. Лондар, І. Лютий, В. Мельник, Ц. Огонь, В. Опарін, О. Романенко, Л. Тарангул, В. Федосов, І. Чугунов, С. Юрій. Теоретичні та прикладні аспекти фінансових відносин в аграрному секторі економіки досліджені такими українськими вченими, як В. Андрійчук, О. Бородіна, О. Гудзь, М. Дем'яненко, А. Діброва, С. Кваша, П. Лайко, Ю. Лузан, Ю. Лупенко, М. Малік, О. Могильний, О. Непочатенко, Т. Осташко, Б. Пасхавер, П. Саблук, Н. Танклевська, В. Ситник, П. Стецюк, Л. Худолій, В. Чепка та інші.

Віддаючи належне доробку провідних вчених, варто зазначити, що в економічній літературі недостатньо досліджено питання, що пов'язані з дослідженням фінансового регулювання аграрного сектору як комплексної системи, ефективного функціонування якої має стати основою забезпечення сталого розвитку аграрного сектору економіки. Важливість і необхідність активізації механізму фінансового регулювання аграрного сектору економіки в умовах сучасних інтеграційних процесів свідчать про актуальність теми, визначили мету, завдання та зміст дисертаційної роботи.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційна робота виконана в рамках науково-дослідних робіт кафедри фінансів фінансово-економічного факультету ДВНЗ «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана» за темами «Фінансова інфраструктура ринкової економіки» (державний реєстраційний номер 0107U001336) та «Макрофінансові стабілізатори в системі державного регулювання економічного розвитку» (державний реєстраційний номер 0113U004262), в межах яких автором розроблено теоретичні підходи до визначення сутності фінансового регулювання аграрного сектору економіки та наведено пропозиції щодо підвищення ефективності функціонування системи фінансового регулювання аграрного сектору України.

Мета і завдання дослідження. Метою дисертаційної роботи є поглиблення теоретичних і методичних засад фінансового регулювання аграрного сектору економіки та розробка практичних рекомендацій щодо активізації механізму фінансового регулювання галузі в умовах інтеграції України до світового економічного простору.

Досягнення поставленої мети зумовило необхідність постановки таких завдань:

- узагальнити існуючі наукові підходи до трактування понять «державне регулювання економіки» та «фінансове регулювання», окреслити їх взаємозв'язок;
- обґрунтувати теоретичні положення щодо сутності фінансового регулювання аграрного сектору враховуючи специфічні особливості аграрної галузі та кінцеву мету регулювання;
- дослідити трансформаційні процеси в аграрному секторі та визначити роль фінансового регулювання у їх забезпеченні;
- розкрити особливості інструментів фінансового регулювання аграрного сектору економіки та їх взаємодію;
- оцінити ефективність впливу бюджетно-податкових та грошово-кредитних регуляторів на розвиток аграрного виробництва;
- обґрунтувати можливість імплементації зарубіжних фінансових механізмів у вітчизняну практику державного фінансового регулювання аграрного сектору економіки;
- виявити основні проблеми та запропонувати шляхи активізації механізму фінансового регулювання аграрного сектору економіки в умовах інтеграції України до світового економічного простору.

Об'єктом дослідження є механізм фінансового регулювання аграрного сектору економіки.

Предметом дослідження є економічні відносини, що виникають у процесі фінансового регулювання аграрного сектору економіки.

Методи дослідження. У процесі дослідження використано сукупність загальнонаукових та спеціальних методів наукового пізнання, а саме: *порівняльний аналіз* – для дослідження методологічних підходів, концепцій, розробок і пропозицій провідних вітчизняних та зарубіжних вчених, присвячених особливостям фінансового регулювання аграрного сектору економіки України та країн із різним рівнем економічного розвитку; *логіко-семантичний* – для поглиблення понятійного апарату при визначенні основних складових механізму фінансового регулювання аграрного сектору; *історичний метод* – для дослідження трансформаційних процесів в аграрному секторі України у

хронологічної послідовності з метою виявлення закономірностей та суперечностей; *аналізу та синтезу* – для оцінки динаміки, структури та ефективності зрушень в аграрному секторі економіки України, а також визначення чинників, що впливають на їх характер та спрямованість; *системно-аналітичний* – для аналізу законодавчих актів та інших нормативних документів; *статистичних порівнянь* – для дослідження дієвості окремих інструментів механізму фінансового регулювання аграрного сектору економіки України; *економіко-статистичного моделювання* – для визначення тенденції індикаторів ефективності розвитку аграрного сектору в результаті державного впливу та їх взаємозв'язку за допомогою кореляційно-регресійного аналізу; *абстрактно-логічний* – для теоретичних узагальнень і формування висновків.

Інформаційну базу дослідження становили нормативно-правові акти, звітні дані Міністерства аграрної політики та продовольства України, Національного банку України, Державної служби статистики України, видання науково-дослідних установ, публікації з питань теми дослідження провідних вітчизняних та зарубіжних науковців, ресурси Internet, результати власних досліджень.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в комплексному узагальненні теоретичних, методичних та практичних основ фінансового регулювання аграрного сектору економіки та обґрунтуванні пропозицій щодо активізації механізму фінансового регулювання галузі в умовах інтеграції України до світового економічного простору.

Результати дослідження, які містять наукову новизну та характеризують особистий внесок здобувача, полягають у наступному:

вперше:

– запропоновано використовувати розширений механізм фінансового регулювання аграрного сектору економіки, що реалізується методами бюджетно-податкового, грошово-кредитного та цінового регулювання шляхом впливу регулюючих суб'єктів (здійснюють регулювання) на суб'єкти регулювання (стосовно яких здійснюється регулювання), використовуючи в стимулюючій або в обмежувальній формі бюджетне фінансування, пільгове оподаткування, кредитну підтримку та цінову регуляцію. Це дозволило враховуючи специфіку аграрної галузі інтегрувати механізм фінансового регулювання в блоки бюджетно-податкового, грошово-кредитного та цінового регулювання і розглянути фінансове регулювання аграрного сектору як комплексну систему, ефективне функціонування якої сприятиме забезпеченню сталого розвитку аграрного сектору економіки;

удосконалено:

– підходи до визначення сутності поняття «фінансове регулювання» як складової частини механізму державного регулювання економіки, що передбачає фінансовий засіб впливу на соціально-економічний розвиток держави шляхом стимулювання концентрації фінансових ресурсів у одних суб'єктів та обмеження доступу і приросту фінансових ресурсів у інших, використовуючи відповідні форми, методи та інструменти. Це дозволило зацентувати увагу на необхідності застосування різних форм фінансового регулювання по відношенню до окремих суб'єктів регулювання, враховуючи пріоритети державної політики;

– науково-методичні засади фінансового регулювання аграрного сектору економіки, зокрема виокремлено основні етапи проведення аграрної реформи із

зазначенням інструментів фінансового регулювання, що застосовувались на кожному з них, відмічена провідна роль держави у забезпеченні розвитку аграрного сектору, що дозволило здійснити оцінку сучасного стану фінансового регулювання галузі з метою пошуку резервів для подальшого забезпечення сталого розвитку аграрного сектору економіки України;

– теоретико-методичні підходи щодо активізації механізму фінансового регулювання аграрного сектору економіки в умовах інтеграції України до світового економічного простору на основі можливості імплементації досвіду країн із розвинутою ринковою економікою, в напрямі запровадження державних програм адресної підтримки дрібних товаровиробників, надання податкових пільг малим і середнім фермерським господарствам, створення кредитних кооперацій та використання механізму кредитування під заставу аграрних розписок, розвитку форвардних та ф'ючерсних інструментів на аграрному ринку, що забезпечить прискорення процесу зближення аграрних моделей України та країн-членів Європейського Союзу;

дістали подальшого розвитку:

– теоретичні положення щодо змісту фінансового регулювання аграрного сектору економіки, яке запропоновано розглядати як процес цілеспрямованого впливу на потенціал аграрних суб'єктів, що передбачає використання спеціалізованого регулюючого механізму з метою підвищення прибутковості сільськогосподарських підприємств, збільшення доходів державного бюджету та забезпечення конкурентоспроможності аграрної продукції на вітчизняних і зовнішніх ринках, що на відміну від існуючих поглядів, акцентує увагу щодо необхідності впливу на потенціал аграрних підприємств, тоді як традиційний підхід метою фінансового регулювання в аграрному секторі визначає вплив на кінцевий результат виробництва;

– методичні підходи щодо оцінки ефективності засобів фінансового регулювання аграрного сектору економіки України, на основі аналізу тісноти взаємозв'язку між обсягом виробництва валової продукції сільського господарства та масштабом підтримки, що реалізується через використання окремих інструментів фінансового регулювання. Це дозволило сформулювати пропозиції щодо необхідності першочергової активізації найбільш дієвих механізмів з метою досягнення максимального стимулюючого ефекту в контексті забезпечення сталого розвитку аграрного сектору;

– науково-практичні рекомендації з активізації механізму фінансового регулювання аграрного сектору економіки України на основі формування стратегії аграрної політики, сутність якої полягає в забезпеченні балансу інтересів усіх суб'єктів аграрних взаємовідносин та створенні необхідних передумов для подальшого сталого розвитку галузі в умовах інтеграції України до світового економічного простору.

Практичне значення одержаних результатів. Практичне значення сформульованих у дисертації теоретичних положень, висновків та рекомендацій полягає у тому, що вони можуть слугувати методологічною основою активізації механізму фінансового регулювання аграрного сектору України, що набуває особливого значення в умовах глобалізації економіки та подальшої інтеграції України в світовий економічний простір.

Запропоновані у дисертаційній роботі практичні рекомендації щодо активізації механізму фінансового регулювання розвитку аграрного сектору економіки України

шляхом відновлення стимулюючого впливу системи оподаткування аграрних підприємств на розвиток галузі та вдосконалення механізму фінансової підтримки заходів в агропромисловому комплексі шляхом здешевлення кредитів були враховані Міністерством аграрної політики та продовольства України (довідка № 37-12-15/695 від 21.01.2016 р.). Наукові висновки та пропозиції автора були використані Департаментом агропромислового розвитку Хмельницької обласної державної адміністрації при розробці пропозицій щодо вдосконалення фінансового забезпечення бюджетних програм підтримки сільськогосподарських товаровиробників та підвищення ефективності державної фінансової підтримки аграрного сектору регіону (довідка № 01-01/1714 від 04.09.2015 р.).

Пропозиції автора щодо необхідності стимулювання процесу оновлення машинно-тракторного парку, в тому числі на основі розвитку лізингових відносин були використані в практичній діяльності ТОВ «Оболонь Агро» корпорації «Оболонь» (довідка № 866 від 30.12.2015 р.). Рекомендації щодо можливості залучення додаткових фінансових ресурсів для розширення виробництва шляхом емісії боргових цінних паперів та необхідності перегляду обсягів квот на експорт аграрної продукції в рамках дії зони вільної торгівлі між Україною та ЄС були розглянуті та знайшли практичне застосування на ТОВ «Лотівка Еліт» корпорації «Сварог Вест Груп» (довідка № 74ЛЕ від 11.02.2016 р.).

Окремі наукові результати дисертаційного дослідження використовуються в навчальному процесі Подільського державного аграрно-технічного університету при викладанні дисциплін «Фінанси», «Бюджетна система», «Державне регулювання економіки» та «Аграрна політика» в системі підготовки бакалаврів та магістрів економічного факультету (довідка № 75-02-925 від 30.12.2015 р.).

Особистий внесок здобувача. Всі наукові результати, які викладені в дисертаційному дослідженні та виносяться на захист, одержані автором особисто і формують його науковий здобуток. Внесок здобувача в колективні наукові праці конкретизовано у списку публікацій.

Апробація результатів дослідження. Основні положення та результати дисертаційного дослідження пройшли апробацію на міжнародних та всеукраїнських науково-практичних конференціях, серед яких: «Важелі і механізми формування сталого розвитку економіки в умовах світової глобалізації» (Тернопіль, 2010 р.); «Забезпечення сталого розвитку економіки на макро- та макрорівнях» (Одеса, 2011 р.); «Стратегія економічного розвитку країн в умовах глобалізації» (Львів, 2011 р.); «Стратегія підприємства: адаптація організацій до впливу світових суспільно-економічних процесів» (Київ, 2011 р.); «Інноваційні процеси в АПК» (Москва, 2011 р.); «Теоретико-методологічні і науково-практичні засади інвестиційного, фінансового та облікового забезпечення розвитку економіки» (Кам'янець-Подільський, 2011 р.); «Фінанси України: глобальні та національні імперативи розвитку» (Дніпропетровськ, 2012 р.); «Банківська система України в умовах глобалізації фінансових ринків» (Черкаси, 2012 р.); «Проблемні аспекти функціонування фінансової системи України в умовах дестабілізаційних економічних процесів» (Хмельницький, 2013 р.); «Фінансове забезпечення діяльності суб'єктів господарювання» (Кременчук, 2013 р.); «Сучасні тенденції розвитку фінансових та інноваційно-інвестиційних процесів в Україні» (Вінниця, 2013 р.); «Ольвійський форум 2013: «Світова криза: прояви, наслідки, шляхи

подолання» (Миколаїв, 2013 р.); «Розвиток облікової і фінансової складових економічної науки та практики» (Київ, 2013 р.); «Фінансування інноваційного розвитку України: стан, проблеми та перспективи» (Київ, 2013 р.); «Ринкова трансформація національної економіки: досягнення теорії та проблеми практики» (Полтава, 2013 р.); «Актуальні питання сучасної економіки» (Умань, 2013 р.); «Економічні проблеми та перспективи сталого розвитку» (Кам'янець-Подільський, 2014 р.); «Фінансова система країни: тенденції та перспективи розвитку» (Острог, 2014 р.); «Антикризове управління економікою України: нові виклики» (Київ, 2015 р.); «Актуальні питання сучасної економіки»; (Умань, 2015 р.); «Актуальні проблеми та перспективи розвитку економіки в умовах глобальної нестабільності» (Кременчук, 2015 р.).

Публікації. Основні результати дисертації опубліковано в 32 наукових працях загальним обсягом 7,9 друк. арк., у тому числі: 1 – колективна монографія, 8 – у наукових фахових виданнях, 1 – у зарубіжному науковому виданні та 22 – в інших виданнях.

Структура та обсяг дисертації. Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Загальний обсяг дисертації становить 183 сторінки комп'ютерного тексту. Робота містить 19 рисунків на 12 сторінках та 42 таблиці на 31 сторінці, 7 додатків на 12 сторінках. Список використаних джерел включає 225 найменувань.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У вступі обґрунтовано актуальність теми дослідження, сформульовано мету та завдання, визначено об'єкт, предмет, та методи дослідження, розкрито наукову новизну і практичне значення одержаних результатів.

У розділі 1 «Теоретико-організаційні основи фінансового регулювання» розкрито економічну природу та сутнісний зміст понять «державне регулювання економіки» та «фінансове регулювання», окреслено їх взаємозв'язок, обґрунтовано теоретичні положення щодо завдань фінансового регулювання аграрного сектору, визначено основні складові механізму фінансового регулювання аграрного сектору економіки та досліджено їх взаємодію.

В сучасній науковій літературі відсутній єдиний підхід до визначення сутності поняття «державне регулювання економіки» та інструментарію його здійснення. Систематизувавши погляди окремих науковців на проблему структурного наповнення механізму державного регулювання економіки, дисертантом обґрунтовано класифікацію методів державного регулювання економіки за формою впливу на прямі і непрямі. До методів прямого впливу доцільно відносити правові та адміністративні, методами опосередкованого (непрямого) впливу є фінансово-економічні. Доведено, що фінансово-економічні методи займають провідне місце в системі державного регулювання економіки та реалізуються через інструменти бюджетної, податкової, митної, грошово-кредитної, цінової та інвестиційної політики.

На основі існуючих наукових підходів щодо визначення сутності фінансового регулювання, сформовано авторське трактування цього поняття, яке запропоновано розглядати як складову частину механізму державного регулювання економіки, що передбачає фінансові засоби впливу на соціально-економічний розвиток держави шляхом стимулювання концентрації фінансових ресурсів у одних суб'єктів та обмеження приросту фінансових ресурсів у інших, використовуючи відповідні форми, методи та інструменти.

Враховуючи специфіку сільськогосподарського виробництва, під фінансовим регулюванням аграрного сектору економіки слід розуміти процес цілеспрямованого впливу на потенціал аграрних суб'єктів, що передбачає використання спеціалізованого регулюючого механізму з метою підвищення прибутковості сільськогосподарських підприємств, збільшення доходів державного бюджету та забезпечення конкурентоспроможності аграрної продукції на вітчизняних і зовнішніх ринках.

Доведено, що для досягнення максимального стимулюючого ефекту необхідна комплексна та ефективна взаємодія усіх складових механізму фінансового регулювання аграрного сектору економіки України, структурна будова якого представлена на рис. 1.

Рис.1. Механізм фінансового регулювання аграрного сектору економіки

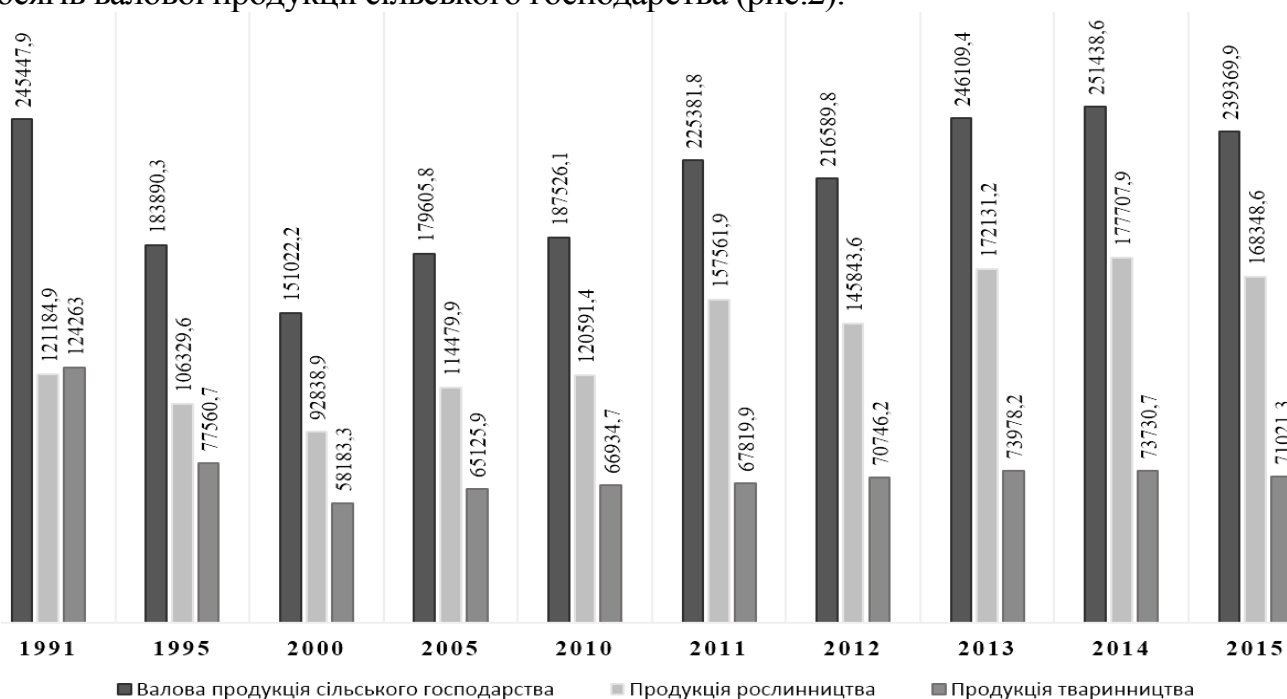
Джерело: розроблено автором

Дисертантом встановлено, що трансформаційні процеси здійснили істотний вплив на формування та розвиток сучасної моделі сільськогосподарського виробництва. Оцінюючи ринкові трансформації в аграрному секторі України, запропоновано виділити такі основні етапи аграрної реформи: етап «становлення» (з 1992 по 1994 роки) характеризувався зародженням фермерського руху, роздержавленням та приватизацією земель, що відбувались в умовах гіперінфляції. На цьому етапі вперше було запроваджено виробничі дотації, які, втім, виявились малоефективними та не змогли

завадити появі цінового диспаритету в аграрному секторі економіки; етап «розвитку» (з 1995 по 1999 роки) ознаменувався появою нового порядку паювання земель, що надавав право кожному власнику розпайованої землі передавати її в оренду. На цьому етапі було запроваджено програми пільгового кредитування аграрних підприємств, розроблено стимулюючі режими оподаткування через запровадження фіксованого сільськогосподарського податку (ФСП) та спеціальних режимів справляння податку на додану вартість (ПДВ); «еволюційний» етап (з 2000 по 2007 роки) аграрної реформи був спрямований на адаптацію та швидкий перехід до вимог ринкових відносин і характеризувався створенням Аграрного фонду та зародженням цінового регулювання на аграрному ринку, запровадженням бюджетних дотацій в тваринництві за збереження поголів'я худоби та в рослинництві на гектар посівів; «інтеграційний» етап (з 2008 по теперішній час) аграрних перетворень відбувається в складних кризових умовах та характеризуються посиленням участі держави в процесах регулювання аграрного виробництва. На цьому етапі виникає необхідність запровадження новітніх інструментів фінансового регулювання з метою забезпечення відповідності аграрної моделі України європейським та світовим стандартам

У розділі 2 «Оцінка сучасного стану системи фінансового регулювання аграрного сектору України» проаналізовано стан та тенденції розвитку виробничого потенціалу аграрного сектору, досліджено вплив бюджетно-податкових та грошово-кредитних регуляторів на сталий розвиток галузі, здійснено оцінку ефективності окремих інструментів фінансового регулювання.

Згідно проведених досліджень, протягом 1991 – 2000 рр. обсяги виробництва валової сільськогосподарської продукції скоротились більш ніж у півтора рази, що пов'язано із затяжними та ускладненими ринковими трансформаціями в аграрному секторі України. Однак після 2000 року спостерігається позитивна динаміка приросту обсягів валової продукції сільського господарства (рис.2).

Рис.2. Обсяги виробництва валової сільськогосподарської продукції в Україні за 1991-2015 рр., млн. грн. (у постійних цінах 2010 р.)

Джерело: розроблено автором за даними Державної служби статистики України.

За підсумками 2013 року вдалося досягти рівня виробництва 1991 року, а 2014 року отримати максимальний обсяг валової сільськогосподарської продукції за усі роки незалежності України. Порівняно з 2005 р. в аграрному секторі економіки отримано 33,3% приросту загального обсягу продукції сільського господарства, (у т.ч. продукції рослинництва – 47,1%, продукції тваринництва – 9,1%), що на нашу думку є надзвичайно позитивним явищем з огляду на сучасну економічну та політичну ситуацію в державі. Цієї динаміки вдалося досягти переважно за рахунок збільшення обсягів виробництва продукції рослинного походження. Адже у галузевій структурі валової продукції сільського господарства провідне місце (70,1% від загального обсягу виробництва) традиційно належить саме рослинництву, що підтверджує необхідність пошуку нових дієвих інструментів фінансового регулювання розвитку тваринницької галузі.

Виявлено, що за період 2008 – 2015 рр. спостерігається значне зменшення питомої ваги продукції сільського господарства в загальному обсязі ВВП України (табл.1).

Таблиця 1

Основні показники, що характеризують стан розвитку та фінансування аграрного сектору економіки України в 2008-2015 рр.

Показник	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015*	Відношення звітнього року до базисного
Питома вага аграрної продукції в загальному обсязі ВВП держави, %	21,3	21,7	18,0	17,1	15,4	16,9	16,0	12,1	-9,2
Частка аграрної продукції в загальній структурі експорту, %	17,0	25,0	20,0	19,0	26,0	27,0	31,5	38,0	+21,0
Частка видатків МінАПП в загальному обсязі бюджетних видатків, %	4,8	2,3	1,9	3,1	2,0	2,1	1,4	0,4	-4,4
Відношення обсягу державної підтримки за рахунок бюджетних дотацій до величини аграрного ВВП, %	1,7	0,4	0,7	0,3	0,3	0,2	0,1	0,1	-1,6
Відношення обсягу державної підтримки за рахунок ПДВ до величини аграрного ВВП, %	1,2	1,3	1,7	1,6	2,9	2,9	3,6	4,2	+3,0
Частка капітальних інвестицій аграрного сектору в загальному обсязі інвестицій в основний капітал, %	7,2	6,2	6,5	7,0	6,6	7,1	8,6	11,1	+3,9
Частка прямих іноземних інвестицій в аграрний сектор у загальному обсязі прямих іноземних інвестицій, %	1,9	2,3	2,0	1,9	1,5	1,3	1,4	1,2	-0,7

Джерело: розраховано автором за даними Міністерства аграрної політики та продовольства і Державної служби статистики України.

*прогнозовані дані.

Так, у 2008 році аграрний сектор забезпечував 21,3% валового внутрішнього продукту, однак за підсумками 2015 року аграрна галузь сформувала лише 12,1% сукупного українського ВВП. Попри виявлені неоднозначні тенденції (збільшення обсягів виробництва валової сільськогосподарської продукції паралельно із зменшення

частки аграрної продукції в сукупному ВВП держави), продукція сільського господарства і харчової промисловості продовжує формувати значну частину українського експорту. Так, за 2015 рік експортовано аграрної продукції на суму 14,8 млрд. дол. США, що становить 38% вартості експорту України, проти лише 17% у 2008 р. За досліджуваний період сальдо зовнішньої торгівлі демонструвало незмінну зростаючу динаміку і становило у 2015 році 11,1 млрд. дол., проти 4,4 млрд. дол. у 2008 році.

В процесі дослідження дисертантом виявлено тенденцію до скорочення бюджетних видатків на розвиток аграрної галузі, що стало наслідком запровадженням режиму жорсткої фінансової економії внаслідок політичної та економічної нестабільності в країні. Як наслідок, число державних програм розвитку сільськогосподарського виробництва було скорочено з 32 в 2014 році до 19 у 2015 році. Загальна сума бюджетних видатків на заходи Міністерства аграрної політики та продовольства України у 2015 році становила лише 2,2 млрд. грн., проти 10,5 млрд. грн., у 2010 році та 12,2 млрд. грн. у 2008 році. Виявлено, що державна підтримка аграрного сектору економіки в період 2008-2015 рр. характеризувалась невеликими обсягами прямої державної підтримки та значними пільгами, що надавались через спеціальні податкові механізми. Податкові пільги займають провідне місце в загальній структурі бюджетної підтримки аграрним товаровиробникам та складають близько 90% від їхнього загального обсягу.

Ключовим стимулюючим механізмом системи оподаткування в сільському господарстві було використання спеціального режиму оподаткування податку на додану вартість (ПДВ). Так, за період 2005-2015 рр. обсяг державної підтримки за рахунок спеціального режиму справляння ПДВ збільшився з 3,8 млрд. грн. до майже 20 млрд. грн. Спеціальний режим ПДВ надавав сільськогосподарським виробникам право залишати в себе ПДВ, отриманий від продажу їхньої продукції, для компенсації сум ПДВ сплаченого при закупівлі засобів виробництва та для інших виробничих цілей. З одного боку, це надавало виробникам додатковий оборотний капітал. З іншого боку, ця підтримка сприяла великим та ефективним підприємствам, що не зовсім раціонально з точки зору державної політики. Іншим податком, який стягувався з сільськогосподарських виробників, був фіксований сільськогосподарський податок (з 1.01.2015 р. єдиний податок четвертої групи спрощеної системи оподаткування). Він включає податок на прибуток і податок на землю та сплачується у вигляді відсотку від нормативної грошової оцінки земельної ділянки сільськогосподарського призначення. За період 2005-2015 рр. розмір пільг завдяки використанню ФСП постійно збільшувався і склав у 2015 році майже 4 млрд. грн., тоді як у 2005 році їх величина становила лише 1,4 млрд. грн. Цей податок є зручним для аграрних підприємств та не створює суттєве податкове навантаження на них, оскільки не вимагає ретельного ведення бухгалтерського обліку. Втім, використання ФСП було особливо вигідними для високорентабельних підприємств з інтенсивним виробництвом, що не потребує значних земельних ресурсів.

На основі аналізу видатків Державного бюджету України на фінансування заходів підтримки аграрних товаровиробників за період 2008-2015 рр., дисертантом виявлено залежність між часткою видатків на розвиток аграрного сектору в загальному обсязі бюджетних видатків та питомою вагою аграрної продукції в загальному обсязі ВВП держави. Так скорочення питомої ваги державної підтримки аграрного сектору в

загальному обсязі бюджетних видатків із 4,8% до 0,4% призводить до уповільнення темпів приросту сільськогосподарського виробництва та зменшення частки аграрної продукції в сукупному обсязі ВВП України з 21,3% до 12,1%.

Дисертантом обґрунтовано, що подальший розвиток системи кредитного забезпечення сільськогосподарських підприємств має стати дієвим інструментом підтримки аграрного підприємництва. Адже за результатами 2015 року 1938 підприємств аграрного сектору економіки залучили кредити загальним обсягом 13,8 млрд. грн., що у 1,5 рази більше ніж у попередньому 2014 році (9,2 млрд. грн.) в тому числі: близько 9,7 млрд. грн. – короткострокові, 2,5 млрд. грн. – середньострокові та 1,6 млрд. грн. – довгострокові кредити. Доведено, що негативний вплив на розвиток аграрного сектору економіки матиме недостатнє фінансування програми 2801030 «Фінансова підтримка заходів в агропромисловому комплексі шляхом здешевлення кредитів», на яку в 2016 році передбачено 300 млн. грн. проти фактичних обсягів фінансування програми в розмірі 290,6 млн. грн. у 2015 році, що, тим не менш, дозволило здешевити кредити загальним обсягом 7,8 млрд. грн., які залучалися 439 аграрними підприємствами. Автором аргументовано, що ефективна реалізація згаданої бюджетної програми приховує в собі потенційний надзвичайно високий стимулюючий ефект і варта уваги в контексті широкомасштабних планів уряду зі скорочення податкових пільг для аграрного сектору економіки.

Виявлено, що істотний вплив на забезпечення сталого розвитку аграрного сектору економіки України має стабільність цінової ситуації на аграрному ринку. З цією метою у 2005 року в Україні було створено спеціалізовану бюджетну установу Аграрний фонд, метою діяльності якої є забезпечення сільгоспвиробників позиками від імені держави шляхом форвардних закупівель і формування запасів для ринкових інтервенцій з метою регулювання внутрішніх цін на продовольчі товари, що підлягають державному регулюванню (тобто хліб, борошно, цукор, сухе молоко та масло). Автором обґрунтовано, що ефективним інструментом підтримки аграрних підприємств є форвардні закупівлі. Адже протягом 2008-2015 рр. Аграрний фонд, укладаючи контракти на придбання сільськогосподарської продукції в межах своєї форвардної програми, надавав щорічну фінансову допомогу як великим так і дрібним господарствам в обсязі понад 1 млрд. грн.

У розділі 3 «Активізація механізму фінансового регулювання розвитку аграрного сектору економіки України» на основі виявлених проблем окреслено подальші перспективи вдосконалення фінансового регулювання аграрного сектору економіки, досліджено особливості здійснення фінансового регулювання аграрної галузі в країнах з розвиненою ринковою економікою, обґрунтовано пропозиції щодо активізації механізму фінансового регулювання аграрного сектору в умовах інтеграції України до світового економічного простору.

В результаті поглибленого аналізу стану фінансового регулювання аграрного сектору економіки, дисертантом виявлено низку основних проблем, характерних для сучасного стану фінансових відносин в аграрній галузі. Серед них: низька ефективність сільськогосподарського виробництва; недостатній стимулюючий вплив системи оподаткування аграрних підприємств; недосконалість механізмів кредитного забезпечення галузі; недостатнє стимулювання впровадження інвестицій в аграрне виробництво; зниження забезпеченості сільськогосподарською технікою та критична зношеність основних виробничих фондів; недосконалість інфраструктури та механізмів

регулювання кон'юнктури аграрних ринків; загострення соціальних проблем в сільській місцевості.

Проведене нами дослідження фінансового регулювання сільського господарства у країнах з розвинутою ринковою економікою свідчить про складність механізму його здійснення, який включає багато різних інструментів впливу на прибуток аграрних підприємств, загальну структуру сільськогосподарського виробництва, аграрний ринок, соціальну інфраструктуру села. Інструменти вказаного впливу забезпечують фінансову підтримку у таких різноманітних формах як компенсація за 1 га посівних площ; підтримка рівня цін для стабілізації доходів виробників продукції; пільгове кредитування аграрних підприємств; фінансова допомога у вигляді інвестиційних надбавок; страхування доходу товаровиробників; державна гарантія відшкодування страхових платежів та ін. Рівень цих підтримок є досить різним. Так, рівень державної підтримки виробленої сільськогосподарської продукції у США становить 40 % від її вартості, у країнах ЄС - 35 %, у Японії - 70 %, в Україні - менше 10 %.

Дисертантом обґрунтовано складність стимулювання сталого розвитку аграрного сектору економіки в умовах обмеженості бюджетних ресурсів. В процесі дослідження виявлено, що розвиток аграрного сектору економіки України може відбуватись згідно двох прогнозних сценаріїв. Перший варіант доцільно класифікувати як «кризовий», він характеризується збереженням низького обсягу бюджетної підтримки аграрного сектору економіки, наданням переваги адміністративним методам регулювання економічних процесів у галузі, недостатньою пріоритетністю аграрної політики щодо дрібних та середніх товаровиробників, розвиток яких є передумовою сталого розвитку всієї галузі. Другий «активізаційний» варіант полягає у врахуванні та виконанні заходів програмних документів соціально-економічного розвитку аграрного сектору України, що розроблені на середньостроковий період. Обґрунтовано необхідність застосування другого варіанту, що передбачає заходи з нарощування обсягів виробництва аграрної продукції та підвищення її конкурентоспроможності на вітчизняних та зовнішніх ринках, поліпшення інвестиційної привабливості аграрного сектору, стимулювання розвитку соціальної інфраструктури села та підвищення рівня зайнятості сільського населення. Встановлено, що для реалізації пріоритетного сценарію необхідне поступове збільшення обсягів державного фінансування розвитку аграрного сектору до рівня 5 % загального обсягу бюджетних видатків, як це було напередодні світової фінансової кризи 2008 року. Важливою передумовою подальшого розвитку аграрного сектору є відновлення стимулюючого впливу системи оподаткування в галузі. Дисертантом обґрунтовано необхідність продовження терміну дії спеціального режиму відшкодування ПДВ для дрібних та середніх товаровиробників із подальшим зниженням ставки ПДВ для аграрних підприємств при одночасному запровадженні прозорого механізму відшкодування ПДВ експортерам за єдиним відкритим списком і в хронологічній послідовності. В умовах обмеженості бюджетних ресурсів, аграрні підприємства потребують спрощення доступу до кредитних ресурсів, що є неможливим без належної участі держави в розвитку системи кредитного забезпечення аграрних підприємств. Автором аргументовано необхідність подальшого розвитку кредитних відносин в аграрному секторі економіки з урахуванням існуючого зарубіжного досвіду через використання механізму кредитування під заставу аграрних розписок, створення кредитних кооперацій, стимулювання розвитку форвардних та ф'ючерсних інструментів на аграрному ринку, удосконалення можливості технічного оновлення машинно-

тракторного парку на основі розвитку лізингових відносин. Є підстави стверджувати, що реалізація цих напрямів фінансової підтримки в майбутньому стане основою сталого розвитку аграрного сектору економіки України.

ВИСНОВКИ

У дисертації здійснено теоретичне узагальнення та запропоновано нове вирішення наукового завдання, що полягає у поглибленні теоретико-методичних засад фінансового регулювання економіки та обґрунтуванні практичних рекомендацій щодо активізації механізму фінансового регулювання аграрного сектору в умовах інтеграції України до світового економічного простору. Узагальнення результатів проведеного дослідження дало змогу зробити наступні висновки:

1. На основі проведеного дослідження визначено, що методи фінансового регулювання відносяться до методів опосередкованого (непрямого) впливу на економічний розвиток і займають провідне місце в системі державного регулювання економіки та реалізуються через інструменти бюджетної, податкової, митної, грошово-кредитної, цінової та інвестиційної політики у формі стимулювання або обмеження. Враховуючи специфіку сільськогосподарського виробництва, під фінансовим регулюванням аграрного сектору слід розуміти процес цілеспрямованого впливу на потенціал аграрних суб'єктів, що передбачає використання спеціалізованого регулюючого механізму з метою підвищення прибутковості сільськогосподарських підприємств, збільшення доходів державного бюджету та забезпечення конкурентоспроможності аграрної продукції на вітчизняних і зовнішніх ринках.

2. Оцінюючи трансформаційні процеси в аграрному секторі економіки, встановлено, що вони здійснили значний вплив на формування сучасного механізму фінансового регулювання аграрного сектору. На основі цього запропоновано виділяти такі етапи аграрної реформи: етап «становлення» (з 1992 по 1994 роки) відбувався в умовах гіперінфляції та характеризувався запровадженням перших виробничих дотацій, зародженням фермерського руху, роздержавленням та приватизацією земель; етап «розвитку» (з 1995 по 1999 роки) ознаменувався запровадженням програми пільгового кредитування аграрних підприємств, розробленням стимулюючих режимів оподаткування через запровадження фіксованого сільськогосподарського податку (ФСП) та спеціального режиму справляння податку на додану вартість (ПДВ); «еволюційний» етап (з 2000 по 2007 роки) характеризувався створенням Аграрного фонду та зародженням цінового регулювання на аграрному ринку, запровадженням бюджетних дотацій в тваринництві за збереження поголів'я худоби та в рослинництві на гектар посівів; «інтеграційний» етап (з 2008 по теперішній час) аграрних перетворень відбувається в складних кризових умовах та характеризується необхідністю запровадження новітніх інструментів фінансового регулювання з метою забезпечення відповідності аграрної моделі України світовим стандартам.

3. Результати аналізу свідчать, що протягом 1991 – 2000 рр. обсяги виробництва валової сільськогосподарської продукції скоротились більш ніж у півтора рази, лише за підсумками 2013 року вдалося досягти рівня виробництва 1991 року, а у 2014 році отримати рекордний обсяг валової продукції сільського господарства. При цьому продукція сільського господарства і харчової промисловості збільшує свою частку в загальному обсязі українського експорту. Так, за 2015 рік експортовано аграрної

продукції на суму 14,8 млрд. дол. США, що становить 38% вартості експорту України (проти лише 17% у 2008 р.). Однак, за період 2008 – 2015 рр. спостерігається значне зменшення питомої ваги продукції сільського господарства в загальному обсязі ВВП України. Так, у 2008 році аграрний сектор забезпечував 21,3% валового внутрішнього продукту, але за підсумками 2015 року аграрна галузь сформувала лише 12,1% сукупного українського ВВП, що є підтвердженням необхідності активізації механізму фінансового регулювання аграрного сектору економіки.

4. В результаті аналізу бюджетних видатків на розвиток аграрної галузі, виявлено залежність між часткою видатків на розвиток аграрного сектору економіки в загальному обсязі бюджетних видатків та питомою вагою аграрної продукції в загальному обсязі ВВП держави. Так скорочення питомої ваги державної підтримки аграрного сектору протягом 2008–2015 рр. в загальному обсязі бюджетних видатків із 4,8% до 0,4% призводить до уповільнення темпів приросту сільськогосподарського виробництва та зменшення частки аграрної продукції в сукупному обсязі ВВП України з 21,3% до 12,1%.

5. Оцінюючи структуру державної підтримки аграрної галузі виявлено, що протягом 2008-2015 рр. податкові пільги займали провідне місце в загальній структурі бюджетної підтримки аграрним товаровиробникам та складала близько 90% від їхнього загального обсягу. Необхідність збереження стимулюючого впливу системи оподаткування аграрних підприємств підтверджує той факт, що за період 2008-2015 рр. обсяг державної підтримки за рахунок спеціального режиму справляння ПДВ збільшився з 3,8 млрд. грн. до майже 20 млрд. грн., а розмір пільг завдяки використанню ФСП (з 1.01.2015 р. єдиний податок четвертої групи спрощеної системи оподаткування) з 1,5 млрд. грн. до майже 4 млрд. грн.

6. Встановлено, що альтернативою підтримки аграрних підприємств, в контексті широкомасштабних планів уряду по скороченню податкових пільг для аграрного сектору економіки, можуть слугувати інструменти кредитного забезпечення. Адже за результатами 2015 року 1938 підприємств аграрного сектору економіки залучили кредити загальним обсягом 13,8 млрд. грн., що у 1,5 рази більше ніж у попередньому 2014 році, коли було залучено 9,2 млрд. грн. В процесі дослідження, автором аргументовано необхідність подальшого розвитку механізму кредитування під заставу аграрних розписок, важливість розвитку форвардних та ф'ючерсних інструментів на аграрному ринку.

7. Істотний вплив на забезпечення розвитку аграрного сектору економіки України має цінова ситуація на аграрному ринку. Ключова роль в здійсненні державного цінового регулювання на окремі види сільськогосподарської продукції відводиться спеціалізованій бюджетній установі Аграрний фонд. Особливо ефективним інструментом підтримки аграрних підприємств виявилась форвардна програма, згідно якої протягом 2008-2015 рр., укладаючи контракти на придбання сільськогосподарської продукції, Аграрний фонд надавав щорічну фінансову допомогу як великим так і дрібним фермерським господарствам в загальному обсязі понад 1 млрд. грн.

8. В результаті узагальнення досвіду країн з розвиненою ринковою економікою, обґрунтовано можливість використання в Україні окремих зарубіжних інструментів державної підтримки, серед яких адресна підтримка дрібних товаровиробників, компенсації за 1 га посівних площ, надання податкових пільг малим і середнім фермерським господарствам, створення кредитних кооперацій та спеціалізованих

аграрних банків, підтримка цін для стабілізації прибутків аграріїв, державні гарантії відшкодування страхових платежів, використання форвардних та ф'ючерсних інструментів на аграрному ринку, програми підтримки розвитку сільських територій.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Монографія:

1. Зеленський А.В. Фінансове регулювання аграрного сектора України: сучасний стан, проблеми та перспективи розвитку / А.В. Зеленський // Науково-методологічні засади соціально-економічного розвитку аграрної сфери економіки України в умовах євро інтеграційних процесів: колективна монографія. – Умань: Видавець «Сочінський М.М.», 2016. – С.45-53 (0,6 д.а.).

У наукових фахових виданнях:

2. Зеленський А.В. Сутнісний зміст та структурне наповнення бюджетного механізму в аграрному секторі України / А.В. Зеленський // Інноваційна економіка. – 2011. – №1. – С. 213-215 (0,3 д.а.).

3. Зеленський А.В. Особливості еволюції бюджетного механізму в аграрному секторі економіки України / А.В. Зеленський // Вісник аграрної науки Причорномор'я. – 2011. – №2. – С. 84-89 (0,3 д.а.).

4. Зеленський А.В. Особливості кредитування аграрних підприємств України в умовах світової фінансової кризи / А.В. Зеленський // Збірник наукових праць Подільського ДАТУ. – 2011. – №19. – С. 331-336 (0,4 д.а.).

5. Зеленський А.В. Державна підтримка розвитку лізингових відносин в аграрному секторі економіки України / А.В. Зеленський // Формування ринкової економіки: зб. наук. праць у 2 ч. – К.: КНЕУ, 2011. – Ч.2 – С. 91-96 (0,3 д.а.).

6. Зеленський А.В. Державний земельний банк як один із важелів стимулювання розвитку аграрного сектору України / А.В. Зеленський // Збірник наукових праць Подільського ДАТУ. – 2012. – №20. – С. 150-152 (0,3 д.а.).

7. Зеленський А.В. Особливості становлення та розвитку системи фінансового регулювання аграрного сектору України / А.В. Зеленський // Наукові праці Полтавської державної аграрної академії. – 2013. – №7. – С.126-131 (0,4 д.а.).

8. Зеленський А.В. Зарубіжний досвід державного цінового регулювання в аграрному секторі економіки / А.В. Зеленський // Науковий вісник Львівського національного університету ветеринарної медицини та біотехнологій імені С. З. Гжицького: Серія «Економічні науки». – 2014. – том 16, №1 (58), частина 1. – С. 201-206 (0,4 д.а.).

9. Зеленський А.В. Сучасні тенденції податкового регулювання аграрного сектора економіки України / М.П. Бадида, А.В. Зеленський // Науковий вісник Херсонського державного університету: Серія «Економічні науки» – 2015. – №15, частина 5 – С. 122-125 (0,4 д.а., особисто автором досліджено зміни в системі оподаткування аграрних підприємств та окреслено стратегічні напрями податкового регулювання аграрної галузі (0,2 д.а.).

У зарубіжному науковому виданні:

10. Зеленский А.В. Особенности финансового регулирования аграрного сектора в зарубежных странах / А.В. Зеленский // Прогресс: Международный научный журнал. –

2014. – №1-2. – С. 105-108 (0,3 д.а).

В інших виданнях:

11. Зеленський А.В. Проблеми розвитку аграрного сектору України в умовах європейської та світової інтеграції / А.В. Зеленський // Важелі і механізми формування сталого розвитку економіки в умовах світової глобалізації: матеріали міжнар. наук.-практ. інтернет-конф. – Тернопіль: ТІ АПВ НААН, 2010. – С. 246-248 (0,1 д.а.).

12. Зеленський А.В. Основні напрямки державної аграрної політики в Україні та Європейському союзі / А.В. Зеленський // Забезпечення сталого розвитку економіки на макро- та макрорівнях: матеріали міжнар. наук.-практ. конф. – Одеса: ЦЕДіР, 2011. – С.113-115 (0,2 д.а.).

13. Зеленський А.В. Проблеми та перспективи інвестиційної стратегії АПК України / А.В. Зеленський // Стратегія економічного розвитку країн в умовах глобалізації: матеріали наук.-практ. конф. для студентів, аспірантів та молодих вчених. – Львів: ЛЕФ, 2011. – С. 78-80 (0,2 д.а.).

14. Зеленський А.В. Особливості формування стратегії розвитку аграрних підприємств в Україні / А.В. Зеленський // Стратегія підприємства: адаптація організацій до впливу світових суспільно-економічних процесів: збірник матеріалів міжнар. наук.-практ. конф. – К.: КНЕУ, 2011. – С.102-104 (0,1 д.а.).

15. Зеленський А.В. Особенности кредитования аграрных предприятий Украины в условиях рыночной экономики / А.В. Зеленский // Инновационные процессы в АПК: сборник статей III Международной научно-практической конференции. – Москва: РУДН, 2011. - С.265-266 (0,2 д.а.).

16. Зеленський А.В. До питання підвищення конкурентоспроможності аграрного сектору економіки України / А.В. Зеленський // Фінанси України: глобальні та національні імперативи розвитку: матеріали XVI Міжнар. наук.-практ. конф. – Дніпропетровськ: ДНУ ім. О.Гончара, 2011. – С.87-89 (0,1 д.а.).

17. Зеленський А.В. Передумови створення державного земельного банку в Україні / А.В. Зеленський // Банківська система України в умовах глобалізації фінансових ринків: матеріали VII міжнар. наук.-практ. конф. – Черкаси: ЧБС УБС НБУ, 2012. – С.84-86 (0,1 д.а.).

18. Зеленський А.В. Аналіз видатків державного бюджету України на розвиток аграрного сектору в 2013 році / А.В. Зеленський // Проблемні аспекти функціонування фінансової системи України в умовах дестабілізаційних економічних процесів: матеріали міжнар. наук.-практ. інтернет-конф. – Хмельницький: ХЕУ, 2013. – С.55-58 (0,2 д.а.).

19. Зеленський А.В. Фінансові стимули як основа механізму розвитку аграрного сектору економіки України / А.В. Зеленський // Фінансове забезпечення діяльності суб'єктів господарювання: збірник матеріалів Всеукр. інтернет-конф. – Кременчук: КНУ ім.Михайла Остроградського, 2013. – С.126-129 (0,2 д.а.).

20. Зеленський А.В. Перспективи запровадження в Україні системи кредитування сільгоспвиробників під заставу аграрних розписок / А.В. Зеленський // Сучасні тенденції розвитку фінансових та інноваційно-інвестиційних процесів в Україні: матеріали II міжнар. наук.-практ. конф. – Вінниця: ВНТУ, 2013. – С. 27-29 (0,2 д.а.).

21. Зеленський А.В. Сучасний стан державної фінансової підтримки розвитку

аграрного сектору України / А.В. Зеленський // Ольвійський форум 2013: Світова криза: прояви, наслідки, шляхи подолання: матеріали XII міжнар. наук.-практ. конф. молодих вчених. – Миколаїв-Коблево: ЧДУ ім. Петра Могили, 2013. – С.49-50 (0,1 д.а.).

22. Зеленський А.В. Інструменти системи фінансового регулювання аграрного сектору економіки України / А.В. Зеленський // Розвиток облікової і фінансової складових економічної науки та практики: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. – К.: ННЦ ІАЕ, 2013. - С. 625-630 (0,2 д.а.).

23. Зеленський А.В. Сутність фінансового регулювання економіки держави та механізм його здійснення / А.В. Зеленський // Фінансування інноваційного розвитку України: стан, проблеми та перспективи: матеріали міжнар. наук.-практ. конф. – К.: КНЕУ, 2013. – С. 158-160 (0,1 д.а.).

24. Зеленський А.В. Еволюція системи фінансового регулювання аграрного сектору економіки України / А.В. Зеленський // Ринкова трансформація національної економіки: досягнення теорії та проблеми практики ПДАА: матеріали міжнар. наук.-практ. конф. – Полтава: ПДАА, 2013. – С.27-29 (0,2 д.а.).

25. Зеленський А.В. Особливості інвестиційної політики в аграрному секторі економіки України / А.В. Зеленський // Актуальні питання сучасної економіки: матеріали V Всеукр. заочної наук. конф. – Умань: УНУС, 2013. – С. 84-87 (0,1 д.а.).

26. Зеленський А.В. Проблеми та перспективи розвитку аграрного сектору України в умовах європейської та світової інтеграції / А.В. Зеленський // Економічні проблеми та перспективи сталого розвитку: матеріали міжнар. наук.-практ. інтернет-конф. – м. Кам'янець-Подільський: ПДАТУ, 2014. – С. 129-133 (0,3 д.а.).

27. Зеленський А.В. Теоретичні підходи до визначення сутності понять «фінансова політика» та «фінансовий механізм» / А.В. Зеленський // Економічний дискурс: Міжнародний збірник наукових праць. – 2014. – №2. – С.172-175 (0,3 д.а.).

28. Зеленський А.В. Фінансове регулювання аграрного сектору в країнах Європейського Союзу / А.В. Зеленський // Фінансова система країни: тенденції та перспективи розвитку: матеріали міжнар. наук.-практ. конф. – м. Острог: НУ «Острозька академія», 2014. – С.54-57 (0,2 д.а.).

29. Зеленський А.В. Аналіз особливостей фінансового регулювання аграрного сектору в зарубіжних країнах / А.В. Зеленський // Наукові праці Чорноморського державного університету імені Петра Могили комплексу «Києво-Могилянська академія»: Серія «Економіка». – 2014. – Т. 243, Вип. 231. – С. 30-33 (0,3 д.а.).

30. Зеленський А.В. Перспективи бюджетного фінансування аграрного сектора України в 2016 році / А.В. Зеленський // Актуальні проблеми та перспективи розвитку економіки в умовах глобальної нестабільності: матеріали III міжнар. наук.-практ. конф. – м. Кременчуг: КрНУ, 2015. – С.71-73 (0,2 д.а.).

31. Зеленський А.В. Фінансова підтримка як основа підвищення конкурентоспроможності аграрного сектора України / А.В. Зеленський // Антикризове управління економікою України: нові виклики: матеріали III міжнар. наук.-практ. інтернет-конф. – К.: КНЕУ, 2015. – С.48-52 (0,4 д.а.).

32. Зеленський А.В. Сучасний стан та основні проблеми аграрного сектору економіки України / А.В. Зеленський // Актуальні питання сучасної економіки: матеріали VII Всеукр. наукової конф. – Умань: УНУС, 2015. – С.55-56 (0,2 д.а.).

АНОТАЦІЯ

Зеленський А.В. Фінансове регулювання аграрного сектору економіки України. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.00.08 – гроші, фінанси і кредит. – ДВНЗ «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана», Київ, 2016.

Дисертацію присвячено дослідженню теоретичних і практичних засад фінансового регулювання аграрного сектору економіки в умовах інтеграції України до світового економічного простору. У роботі досліджено підходи до визначення сутності поняття «фінансове регулювання» як складової частини механізму державного регулювання економіки. Обґрунтовано теоретичні положення щодо завдань фінансового регулювання аграрної галузі, визначено основні складові механізму фінансового регулювання аграрного сектору економіки та досліджено їх взаємодію.

Проаналізовано стан та тенденції розвитку виробничого потенціалу аграрного сектору, досліджено вплив бюджетно-податкових та грошово-кредитних регуляторів на сталий розвиток аграрної галузі, здійснено оцінку ефективності окремих інструментів фінансового регулювання.

На основі виявлених проблем окреслено подальші перспективи вдосконалення фінансового регулювання аграрного сектору економіки, досліджено особливості здійснення фінансового регулювання аграрної галузі в країнах з розвинутою ринковою економікою, обґрунтовано пропозиції щодо активізації механізму фінансового регулювання аграрного сектору в умовах інтеграції України до світового економічного простору.

Ключові слова: фінансове регулювання, аграрний сектор, бюджетна підтримка, податкове стимулювання, кредитне забезпечення, сталий розвиток.

АННОТАЦИЯ

Зеленский А.В. Финансовое регулирование аграрного сектора экономики Украины. – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата экономических наук по специальности 08.00.08 – деньги, финансы и кредит. – ГВУЗ «Киевский национальный экономический университет имени Вадима Гетьмана», Киев, 2016.

Диссертация посвящена исследованию теоретических и практических основ финансового регулирования аграрного сектора экономики в условиях интеграции Украины в мировое экономическое пространство. В работе исследованы подходы к определению сущности понятия «финансовое регулирование» как составной части механизма государственного регулирования экономики. Обоснованы теоретические положения относительно задач финансового регулирования аграрной отрасли, определены основные составляющие механизма финансового регулирования аграрного сектора экономики и исследованы их взаимодействие.

Механизм финансового регулирования аграрного сектора экономики предложено рассматривать как единую комплексную систему, которая реализуется методами бюджетно-налогового, денежно-кредитного и ценового регулирования

путем воздействия регулирующих субъектов (осуществляют регулирование) на субъекты регулирования (в отношении которых осуществляется регулирование), используя в стимулирующей или в ограничительной форме бюджетное финансирование, льготное налогообложение, кредитную поддержку и ценовую регуляцию. Выделены основные этапы проведения аграрной реформы с указанием инструментов финансового регулирования, которые применялись на каждом из них, отмечена ведущая роль государства в обеспечении развития аграрного сектора.

Проанализировано состояние и тенденции развития производственного потенциала аграрного сектора, исследовано влияние бюджетно-налоговых и денежно-кредитных регуляторов на устойчивое развитие аграрной отрасли, осуществлена оценка эффективности отдельных инструментов финансового регулирования.

Углубленный анализ расходов Государственного бюджета на финансирование мероприятий поддержки аграрных товаропроизводителей позволил выявить зависимость между долей расходов на развитие аграрного сектора в общем объеме бюджетных расходов и удельным весом аграрной продукции в общем объеме ВВП страны. Так сокращение объемов государственной поддержки неизбежно приводит к замедлению темпов прироста сельскохозяйственного производства и уменьшения доли аграрной продукции в общем объеме ВВП страны.

На основе выявленных проблем обозначены дальнейшие перспективы совершенствования финансового регулирования аграрного сектора экономики, исследованы особенности осуществления финансового регулирования аграрной отрасли в странах с развитой рыночной экономикой, обоснованы предложения по активизации механизма финансового регулирования аграрного сектора в условиях интеграции Украины в мировое экономическое пространство.

Ключевые слова: финансовое регулирование, аграрный сектор, бюджетная поддержка, налоговое стимулирование, кредитное обеспечение, устойчивое развитие.

SUMMARY

Zelenskiy A. V. Financial regulation of the agricultural sector of Ukrainian economy. – Manuscript.

Dissertation for the degree in economic sciences, specialty 08.00.08 – money, finance and credit. – SHEE “Kyiv National Economic University named after Vadym Hetman”, Kyiv, 2016.

Thesis deals with the theoretical and practical principles of financial regulation the agricultural sector in the integration of Ukraine into the world economic space. In work approaches to defining the essence of the concept of "financial regulation" as part of the mechanism of state regulation of the economy. Theoretical provisions for assignments of financial regulation the agricultural sector, the main components of the mechanism of financial regulation the agricultural sector and investigate their interactions.

The state and trends of the production potential of the agricultural sector, the influence of fiscal and monetary controls on sustainable development of agriculture, the estimation of efficiency of individual instruments of financial regulation.

Based on the identified problems outlined further prospects for improvement of financial regulation the agricultural sector, the features of the Financial Regulation of the agricultural sector in the countries with developed market economies, grounded proposals to enhance financial regulation mechanism of the agricultural sector in the integration of Ukraine into the world economic space.

Keywords: financial regulation, agricultural sector, budget support, tax incentives, credit support, sustainable development